

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри початкової і спеціальної освіти
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
Зорочкиної Тетяни Сергіївни
про дисертаційне дослідження Євдокимова Максима Миколайовича
«Підготовка майбутніх вчителів до формування комунікативної культури
молодших школярів засобами інтерактивних технологій» на здобуття
наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта
(Освіта/Педагогіка) за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок з планами відповідних галузей науки. Сучасний етап розвитку вищої педагогічної освіти в Україні характеризується не лише інтенсивним оновленням змісту, форм і технологій навчання, а й глибинними трансформаціями її методологічних засад, що зумовлені переходом до компетентнісної парадигми, інтеграцією в європейський освітній простір, а також посиленням уваги до особистісно орієнтованого та діяльнісного характеру підготовки майбутнього фахівця. У цих умовах особливої ваги набуває проблема формування в учнів початкової школи комунікативної культури як інтегративної якості особистості, що забезпечує її ефективну соціалізацію, здатність до конструктивної взаємодії, міжособистісного порозуміння та повноцінної участі в різних видах діяльності.

Актуальність дисертаційного дослідження Євдокимова Максима Миколайовича визначається тим, що сучасна початкова освіта дедалі більше орієнтується на розвиток дитини як активного суб'єкта освітнього процесу, здатного до співпраці, діалогу, відповідального самовираження та соціальної взаємодії. Водночас аналіз сучасної освітньої практики засвідчує наявність суттєвих суперечностей між зростаючими вимогами до рівня комунікативної культури молодших школярів та недостатньою готовністю майбутніх учителів до цілеспрямованого формування цієї якості в освітньому процесі. Це значною мірою зумовлено домінуванням традиційних підходів у професійній підготовці, які не повною мірою забезпечують формування здатності до організації комунікативно насиченого освітнього середовища.

У дисертації переконливо доведено, що інтерактивні технології виступають не лише ефективним дидактичним засобом, а й важливим педагогічним середовищем, у якому створюються умови для розвитку комунікативної культури молодших школярів. Саме через активну взаємодію, діалогічність, співпрацю та спільну діяльність забезпечується формування тих якостей, які становлять сутність комунікативної культури.

З огляду на це звернення автора до проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування комунікативної культури молодших школярів засобами інтерактивних технологій є не лише своєчасним, а й концептуально значущим, оскільки дозволяє поєднати сучасні освітні підходи, методичні інновації та вимоги до професійної підготовки вчителя в єдиній науково обґрунтованій системі.

Дисертація виконана відповідно до науково-дослідної тематики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та органічно вписується у науковий напрям, пов'язаний із модернізацією змісту, форм і технологій професійної підготовки педагогічних кадрів, що додатково підсилює її актуальність і наукову значущість.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження Євдокимова Максима Миколайовича вирізняється високим рівнем теоретичної насиченості, методологічної виваженості та внутрішньої логічної цілісності, що забезпечує переконливість сформульованих у ньому наукових положень і висновків. Передусім слід відзначити коректність побудови наукового апарату, який характеризується чіткістю формулювань, системністю та відповідністю обраній проблематиці.

Об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження не лише взаємопов'язані, а й утворюють цілісну логічну конструкцію, що визначає послідовність і спрямованість наукового пошуку. Особливої уваги заслуговує те, що всі структурні елементи дослідження підпорядковані єдиній концептуальній ідеї — обґрунтуванню ефективної системи підготовки майбутніх учителів до формування комунікативної культури молодших школярів.

Суттєвою перевагою роботи є глибокий теоретичний аналіз проблеми, у межах якого автор здійснює не лише огляд наукових підходів, а й їх критичне осмислення. У дисертації послідовно розкрито сутність ключових понять, уточнено їх зміст і обґрунтовано власну позицію щодо розуміння комунікативної культури як інтегративного утворення, що поєднує мовленнєві, соціальні, поведінкові та ціннісні компоненти.

Науково обґрунтованим є підхід до визначення структури готовності майбутнього вчителя, яка представлена як цілісна система взаємопов'язаних компонентів. Важливо, що ці компоненти не подаються ізольовано, а розглядаються як такі, що функціонують у тісній взаємодії та взаємозумовлюють один одного у процесі професійної підготовки.

Обґрунтованість результатів дослідження підтверджується також чітко вибудованою системою критеріїв і показників, що дозволяють здійснити комплексну діагностику сформованості готовності майбутніх учителів. Використання комплексу емпіричних методів, а також методів математичної

статистики забезпечує достовірність отриманих результатів і дозволяє обґрунтовано інтерпретувати виявлені зміни.

Особливої уваги заслуговує той факт, що автор не обмежується констатацією кількісних результатів, а здійснює їх педагогічне осмислення, розкриваючи взаємозв'язок між теоретичними положеннями, організацією освітнього процесу та отриманими результатами.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження. Наукова новизна дисертаційного дослідження Євдокимова Максима Миколайовича має системний і концептуально завершений характер та полягає у комплексному теоретико-методичному розв'язанні актуальної проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування комунікативної культури молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Важливо підкреслити, що у роботі не лише узагальнено сучасний стан наукової розробленості означеної проблематики, а й здійснено її поглиблене концептуальне осмислення в контексті сучасних освітніх трансформацій, що дозволило авторів сформулювати цілісну наукову позицію щодо сутності досліджуваного феномена та шляхів його педагогічного забезпечення.

До найбільш вагомих результатів дослідження слід віднести теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи, яка відображає взаємозв'язок цільового, змістового, процесуального та результативного компонентів освітнього процесу. Запропонована модель має не декларативний, а концептуально завершений характер, оскільки ґрунтується на чітко визначених методологічних підходах, принципах організації навчання, педагогічних умовах і механізмах реалізації, що забезпечує її внутрішню узгодженість та функціональність.

Суттєвим науковим здобутком є також уточнення змісту поняття «комунікативна культура молодших школярів», яке у дисертації розглядається не як сукупність окремих мовленнєвих умінь, а як інтегративна характеристика особистості, що охоплює когнітивний, ціннісний, діяльнісний і поведінковий виміри. Такий підхід дозволяє розглядати комунікативну культуру як складний соціально-педагогічний феномен, що формується у процесі навчання і соціалізації дитини.

Наукова новизна дослідження виявляється також у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх учителів, серед яких особливого значення набувають формування мотиваційної спрямованості на організацію комунікативної взаємодії, оновлення змістово-методичного забезпечення професійної підготовки з урахуванням потенціалу інтерактивних технологій та створення рефлексивного освітнього середовища на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії. У такій постановці

проблема виходить за межі традиційного розуміння методичної підготовки і набуває системного характеру.

Достовірність отриманих результатів забезпечується методологічною визначеністю дослідження, використанням взаємодоповнювальних методів наукового пізнання, логікою організації дослідно-експериментальної роботи, а також поєднанням кількісного і якісного аналізу отриманих даних. Важливим є те, що результати експерименту засвідчують позитивну динаміку сформованості готовності майбутніх учителів, що свідчить про ефективність запропонованих педагогічних рішень і підтверджує їх наукову обґрунтованість.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів. Дисертаційне дослідження Євдокимова Максима Миколайовича має вагомим значення для розвитку сучасної педагогічної науки, передусім у галузі теорії професійної підготовки майбутніх учителів, педагогіки початкової освіти та дослідження проблем формування комунікативної культури особистості.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні наукових уявлень про комунікативну культуру молодших школярів як складне інтегративне утворення, що формується в умовах освітнього процесу та визначає характер міжособистісної взаємодії дитини. У дослідженні обґрунтовано концептуальні засади підготовки майбутнього вчителя до формування цієї якості, що дозволяє розширити наукові підходи до осмислення змісту професійної педагогічної освіти.

Вагомим теоретичним здобутком є розроблення цілісної моделі підготовки майбутніх учителів, яка інтегрує змістові, процесуальні та результативні аспекти освітнього процесу. Це сприяє переосмисленню традиційних підходів до організації професійної підготовки та відкриває нові можливості для її модернізації.

Практичне значення дослідження полягає у створенні науково обґрунтованого методичного підґрунтя для організації процесу підготовки майбутніх учителів до формування комунікативної культури молодших школярів. Запропонована модель, визначені педагогічні умови, а також окреслені методичні підходи можуть бути безпосередньо використані у практиці закладів вищої освіти.

Особливої уваги заслуговує можливість впровадження результатів дослідження у зміст навчальних дисциплін, організацію педагогічної практики, а також у розроблення навчально-методичних матеріалів, спрямованих на розвиток комунікативної компетентності майбутніх учителів. Крім того, отримані результати можуть бути використані в системі післядипломної педагогічної освіти, що значно розширює сферу їх практичного застосування та підсилює їх прикладну значущість.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота є цілісним, логічно структурованим і завершеним науковим дослідженням, що

відповідає сучасним вимогам до кваліфікаційних праць на здобуття ступеня доктора філософії.

У першому розділі здійснено глибокий теоретико-методологічний аналіз проблеми формування комунікативної культури молодших школярів. Автор послідовно розкриває сутність ключових понять, аналізує наукові підходи до їх трактування, обґрунтовує власну концептуальну позицію. Важливим є те, що теоретичний аналіз має системний характер і охоплює як педагогічні, так і психологічні аспекти досліджуваної проблеми.

У другому розділі обґрунтовано педагогічні умови та розроблено структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів. Цей розділ вирізняється чіткістю логічної побудови, методологічною визначеністю та практичною спрямованістю, оскільки теоретичні положення трансформуються у конкретні педагогічні рішення.

У третьому розділі представлено організацію та результати дослідно-експериментальної роботи. Автор демонструє високий рівень володіння методами педагогічного дослідження, здійснює ґрунтовний аналіз отриманих результатів і формулює узагальнені висновки, що підтверджують ефективність запропонованої моделі.

Загалом зміст дисертації характеризується внутрішньою узгодженістю, логічною завершеністю та достатнім рівнем наукової аргументації, що дозволяє оцінити її як завершене самостійне дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Поряд із загальною високою оцінкою дисертаційного дослідження вважаємо за доцільне висловити окремі міркування, що мають дискусійний характер і спрямовані на подальше поглиблення теоретичних положень та посилення практичної складової роботи.

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертаційного дослідження вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та дискусійні положення, що можуть слугувати підґрунтям для подальшого вдосконалення роботи.

1. У дисертації загалом ґрунтовно розкрито сутність підготовки майбутніх учителів до формування комунікативної культури молодших школярів, однак потребує більш чіткого уточнення співвідношення між поняттями «комунікативна культура», «комунікативна компетентність» та «мовленнєвий розвиток», що дозволило б уникнути певної термінологічної багатозначності.
2. Запропонована структура готовності майбутніх учителів до формування комунікативної культури є логічною, однак доцільним видається більш чітке обґрунтування взаємозв'язків між її компонентами та визначення їх функціональної ролі у процесі професійної підготовки.
3. У роботі достатньо широко представлено інтерактивні технології як засіб формування комунікативної культури, однак потребує додаткового

уточнення їх систематизація та критерії відбору для використання саме у підготовці майбутніх учителів початкової школи.

4. Експериментальна частина дослідження є загалом переконливою, проте потребує більш детального розкриття механізмів впливу інтерактивних технологій на окремі компоненти комунікативної культури молодших школярів у процесі педагогічного експерименту.
5. Доцільним було б ширше представити дидактичні умови ефективного застосування інтерактивних технологій у початковій школі, зокрема з урахуванням вікових особливостей молодших школярів та специфіки навчальних предметів.

Зазначені міркування не мають принципового характеру, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та не знижують її наукової новизни, теоретичної значущості й практичної цінності.

Висновок. Резюмуючи результати дослідження можна стверджувати, що дисертаційна робота «Підготовка майбутніх вчителів до формування комунікативної культури молодших школярів засобами інтерактивних технологій» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор Євдокимов Максим Миколайович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової і спеціальної освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Тетяна ЗОРОЧКІНА

Підпис доктора педагогічних наук,
професора Т. С. Зорочкиної засвідчую.
Учений секретар
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Л. О. Кібальник